

รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา*

The Development Model of Buddhism Learning Management in Higher Education Institutions

¹ณัฐพงษ์ มะลิซ้อน และ สมพร เหลาฉลาด

¹Natthapong Malison and Somporn Laochalad

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

¹Phranakhon Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: nuthapong.malisorn@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์การจัดการเรียนรู้ในสถาบันอุดมศึกษา 2) ศึกษาปัญหาการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา และ 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ปัญหาและอุปสรรค และการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา 4 สถาบัน โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก สัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการณ์จัดการเรียนรู้เป็นไปตามมาตรฐานที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนด นอกจากนั้น มีความเป็นกันเองของศิษย์กับอาจารย์ ปัญหาและอุปสรรค ในการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา ด้านภาษาบาลี เป็นพื้นฐานที่นักศึกษาต้องเรียนปรับพื้นฐาน ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษาได้ 3 รูปแบบ คือ 1.รูปแบบการจัดการศึกษาเรียนรู้ ปัจจัยนำเข้า โครงสร้างของหลักสูตร ประกอบด้วย ตัวหลักสูตร การบริหารหลักสูตรโดยผู้บริหารและคณาจารย์ประจำหลักสูตร ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน คือการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร การจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน - ผลลัพธ์ การวัดประเมินผลตามหลักสูตร - นำไปใช้ได้จริงนักศึกษาจบออกไปสอบบรรจุในสาขาที่เกี่ยวข้องได้ 2) เจดีย์โมเดล รูปแบบเจดีย์โมเดล เป็นการพัฒนาจากหลักการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนากับประยุกต์การเรียนรู้ในปัจจุบัน ตามไตรสิกขา 3) เจดีย์คู่ตามศตวรรษที่ 21 3R 4 C มาตรฐานอุดมศึกษา คือฐานความรู้ นักศึกษาควรมีมาตรฐานอุดมศึกษา มาตรฐานด้านคุณธรรมจริยธรรม ตามหลักกัลยาณมิตร

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา; การเรียนรู้พระพุทธศาสนา; พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา

*Received August 17, 2020; Revised December 2, 2021; Accepted December 21, 2021

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to study the situations of learning management in higher education institutions; 2) to study the problems of learning management in higher education institutions; and 3) to develop a model for Buddhism learning management in higher education institutions. The study applied a qualitative research method by studying the basic information, problems, and the development of a model for Buddhism learning management in four higher education institutions. The in-depth interview and focus group discussion with key informants were also used in the study.

From the study, the following results are found: 1) The situations of learning management are according to the standard set by the Office of the Higher Education Commission. Furthermore, teachers and students have a friendly relationship. Regarding the problems of Buddhism learning management in higher education institutions, it has been discovered that students need to strengthen their basic Pali language skills. The results from the development of a model for Buddhism learning management are found in 3 aspects as follows: 1) A learning management model, import factors, and curriculum structure comprised of curriculum and curriculum management by administrators and responsible teachers. The study of fundamental information includes curriculum-based teaching and learning management, as well as the planning of activities for teaching and learning in order to develop students' competences. Based on the evaluation, students can apply a model for pursuing a career after graduation; 2) A triangle model is the development of Buddhist learning management that is applied with learning in the present time according to Trisikkhā (the Threefold Learning); and 3) Students should acquire the "3R 4C" double triangle models of the twenty-first century based on higher education standards as well as ethical standards according to Kalyāṇamitta principles.

Keywords: A Development Model; Buddhism Learning; Buddhism in Higher Education Institutions

บทนำ

รูปแบบการศึกษาศาสตร์ต่างๆ ในโลกนี้ มีวิธีการศึกษาที่แตกต่างกันตามแนวคิดแห่ง ศาสตร์นั้นๆ ซึ่งมีกระบวนการและวิธีการศึกษาตามฐานคิดของแต่ละศาสตร์ บางทีศาสตร์ เดียวกันก็แยกสาขาตามการแยกย่อยของจุดประสงค์การศึกษาและตามความต้องการของผู้ศึกษา จนกลายเป็นการแบ่งแยกฐานคิดและเป็นการศึกษาแบบแยกส่วน บางกลุ่มก็พยายามให้ศึกษาแบบองค์รวมและเกิดการบูรณาการระหว่างสาขาวิชาของ

ศาสตร์ต่างๆ (Phra Dhammakosacarn (Prayoon Dhammacitto, 2010) ในสถาบันอุดมศึกษา องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ได้แทรกอยู่ในองค์ความรู้ของศาสตร์ต่างๆ ด้วยความเข้าใจว่า พระพุทธศาสนาจะส่งเสริมองค์ความรู้ศาสตร์ต่างๆ นั้นให้เหมาะสมและสมบูรณ์ในบริบทสังคมไทย เช่น รูปแบบวิธีการศึกษาสมัยใหม่จึงตั้งเป็นภาควิชาเดียวกันโดยใช้ชื่อว่า “ภาควิชาปรัชญาและศาสนา” เป็นต้น (Pengchan, 2011) วิธีการศึกษาพระพุทธศาสนาแบบจารีตและในพระไตรปิฎก จึงถูกนิยามการศึกษาและ ถูกปรับรูปแบบวิธีการศึกษา เพื่อบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ในปัจจุบัน บางทีผู้ศึกษาก็อาจเกิดความสับสน แม้แต่ในวงการการศึกษาพระพุทธศาสนา มีนักวิชาการและปราชญ์หลายท่าน ที่อธิบายศัพท์ อธิบายความหมาย อธิบายกระบวนการศึกษา รูปแบบและวิธีการศึกษาพระพุทธศาสนา กับวิธีการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่แตกต่างกันตามบริบทแห่งความคิดที่แตกต่างกัน จนบางทีผู้กำลังศึกษาเกิดความสับสนว่า รูปแบบวิธีการศึกษาพระพุทธศาสนา ที่แท้จริงเป็นอย่างไร เช่น ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวไว้ว่า “พระพุทธศาสนาที่อยู่ในรูปของวิธีการศึกษาเชิงปรัชญาไม่เกี่ยวกับทางปฏิบัติ เป็นเพียงทฤษฎี วิธีการศึกษาพระพุทธศาสนาที่แท้ นั้นเป็นหลักปฏิบัติจริงๆ เพื่อพ้นทุกข์” (Buddhadasa Bhikkhu, 2010) เป็นการบูรณาการร่วมกัน เพื่อสืบทอด คำสอนทางพระพุทธศาสนา และการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน (PhraKhrus Wisutananth (Khun Surasak Wisutthajaro), 2015)

ในยุคการศึกษาปัจจุบันนี้การศึกษาในวงการของคณะสงฆ์ได้พลิกโฉมหน้าไปอย่างมาก โดยได้มีการจัดการศึกษาสมัยใหม่เพิ่มขึ้นอีก ไม่เหมือนสมัยดั้งเดิมที่เน้นอยู่เฉพาะการศึกษาแผนกนักธรรมและภาษาบาลีได้เปลี่ยนมาเป็นระบบการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาปริยัติธรรมสายสามัญและมหาวิทยาลัย เพื่อให้พระสงฆ์มีความสมบูรณ์ทางความรู้หลายด้าน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร พระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” โดยมีพระราชประสงค์เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรทรงอุทิศพระราชทรัพย์บำรุงประจำปีและก่อสร้างสถานศึกษาแห่งนี้ขึ้น กิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัย 3 ประการคือ 1. เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร 2. เพื่อเป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศ 3. เพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา เมื่อกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ดำเนินการแล้ว โดยมีเป้าประสงค์ดังนี้ 1. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม 2. เพื่อให้เป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและต่างประเทศ 3. เพื่อให้เป็นสถานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและนอกประเทศ 4. เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้และความสามารถในการบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน 5. เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้ และความสามารถในการค้นคว้า ไต่ตอม หรืออภิปรายธรรมได้อย่างกว้างขวางแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ 6. เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้เป็นกำลังสำคัญในการจรรโลงพระพุทธศาสนาและเป็นศาสนทายาทที่เหมาะสมแก่กาลสมัย 7. เพื่อความเจริญก้าวหน้า และคงอยู่ของพระพุทธศาสนา ต่อมาในปี 1997 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติให้การรับรองสถานการศึกษาแห่งนี้และได้เปลี่ยนนามของสถานการศึกษาแห่งนี้ใหม่เป็น “มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” และให้เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล (Mahamakut Buddhist University, 1998)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เปิดทำการเรียนการสอนที่วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ เปิดทำการศึกษาหลังมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 1 ปี โดยมีพระพิมลธรรม (ช้อย) เป็นสภานายกองค์แรก แต่โดยความเป็นจริงแล้วมหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่งนั้น แม้จะผลิตนักศึกษาไปหลายรุ่นแล้ว แต่ไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลแต่อย่างใด เพิ่งจะมาได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ ในปี 1985 (เฉพาะปริญญาตรีเท่านั้น) และต่อมา ในปีค.ศ. 1997 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติให้การรับรองมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งให้สามารถเปิดการเรียนการสอนได้ถึงชั้นปริญญาเอก จึงนับได้ว่า ถึงตอนนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งมีศักดิ์และสิทธิในการเปิดทำการศึกษได้ในทุกระดับปริญญา นับเป็นยุคของมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ได้รับการยอมรับและเจริญถึงขีดสูงสุด ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือพระราชบัญญัติ ค.ศ. 1997 ของมหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่งเปิดโอกาสให้กับบุคคลภายนอกที่มีความสนใจในการศึกษาในระบบของพระสงฆ์ เข้ามาศึกษาได้ทั้งแม่ชีและคฤหัสถ์ ชายหญิง นับเป็นการแหวกแนวกับแนวความคิดแบบการศึกษาเก่า ๆ ที่จำกัดวงขอบเขตการศึกษาอยู่แต่เฉพาะพระภิกษุและสามเณรเท่านั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เปิดทำการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีสำหรับคฤหัสถ์และแม่ชี ในปี ค.ศ. 1999 ได้เปิดหลักสูตรระดับปริญญาโทสำหรับคฤหัสถ์ขึ้น และในปี ค.ศ.2000 ได้เปิดหลักสูตรนานาชาติ (International Courses) ในระดับปริญญาโท ในส่วนของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้เปิดการศึกษา 2 ระบบ คือ ระบบสหศึกษาสำหรับคฤหัสถ์ชายหญิงทั่วไป ในปีการศึกษา ค.ศ. 2000 ที่วัดราชาธิวาส และสำหรับแม่ชีและสตรีทั่วไป ในนามว่า "มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย" มีสถานที่ตั้งอยู่ที่สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี แขวงสีกัน เขตดอนเมือง ได้เปิดทำการเรียนการสอนในปีการศึกษา ค.ศ. 1999 เป็นต้นมา ทั้งสองระบบนี้ใช้หลักสูตรและวิชาเอกเดียวกันคือวิชาเอกพุทธศาสตร์ สำหรับโครงการนำร่องมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย สังกัดคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สภามหาวิทยาลัยได้อนุมัติให้เปิดโครงการนำร่องในปีการศึกษา ค.ศ. 1999 โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อเป็นสถานศึกษาและวิจัยในระดับอุดมศึกษา ให้การฝึกอบรมแก่แม่ชีไทยและสตรีอื่น ๆ ผู้สนใจในพระพุทธศาสนา 2. เพื่อให้การศึกษาด้านพุทธศาสนา ด้านพุทธศาสตร์ ศาสนา (Mahamakut Buddhist University, 1998)

ปัจจุบันการศึกษาพระพุทธศาสนาในเปิดการบูรณาการกับศาสตร์หลายสาขาเช่น รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ครุศาสตร์ เป็นต้น (การมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา) และได้มีมหาวิทยาลัยหลายมหาวิทยาลัยได้นำพุทธศาสตร์ไปบูรณาการ เช่น มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ มหาวิทยาลัยในประเทศไทยหลายแห่งเช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เป็นต้น โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ได้เปิดดำเนินการมาตั้งแต่ ค.ศ. 2013 เป็นต้นมา การที่ได้ทราบถึงแนวทางในการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยระดับโลกและในมหาวิทยาลัยไทย ถือเป็นแนวทางที่สำคัญที่จะได้ทราบถึงการจัดการเรียนการสอนที่เป็นแนวทางจะทำให้เกิดการดำเนินเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

จากการศึกษา (สัมภาษณ์คณาจารย์ผู้สอนพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย) คณาจารย์ในมหาวิทยาลัยทั้ง 4 มหาวิทยาลัยที่ได้จัดการศึกษาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ได้ให้ความเห็นว่านักศึกษาที่ไม่มีฐานด้านบาลีเลย หรือต้องการมาเป็นครูอย่างเดียวยกโดยเลือกตามเพื่อน มักประสบปัญหาด้านการศึกษา

วิชาเอกด้านพระพุทธศาสนา เมื่อเรียนลึกๆ เช่นวิชาภาษาบาลี วิชาธรรมปฏิบัติ นักศึกษาไม่มีพื้นฐาน ไม่มีทักษะจึงต้องพัฒนาเพิ่มเติม หรือปูพื้นฐานให้อีกเป็นการแก้ไข้ปัญหา การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในขอบรรณศึกษาจึงต้องทำการวิเคราะห์ผู้เรียน รูปแบบการจัดการเรียนรู้ การสอน แนวทางการสอนเชิงบูรณาการ การสร้างรูปแบบที่เหมาะสมให้กับการศึกษาพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยต้องพัฒนาต่อไป จนกว่าจะเป็นแนวทางหรือรูปแบบที่เหมาะสมต่อไป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด แสดงให้เห็นถึงความสำคัญจำเป็นในการทำวิจัย โดยมุ่งเน้นในด้านการจัดการศึกษา แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้มีการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ สภาพแวดล้อม และสามารถนำเอาความรู้ในการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างทรงคุณค่า และมีประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานสภาพการณ์จัดการเรียนรู้ ปัญหาและอุปสรรค และการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา 4 สถาบัน ซึ่งการได้มาของแหล่งข้อมูลโดยใช้การเลือกแบบเจาะจงซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยทีมวิจัยได้ศึกษาข้อมูลการเปิดหลักสูตรพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับครุศาสตรบัณฑิต มีปรากฏ 4 แหล่งข้อมูลในฐานะข้อมูล จึงทำการประสานเพื่อขอทำการเก็บข้อมูล และผู้ร่วมวิจัยมีความยินดีในการให้ข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลแล้วได้ทำการร่างรูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบยืนยันคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา มีลำดับดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐานพระพุทธศาสนา ปัญหา และความต้องการ การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา เพื่อนำมาวิเคราะห์ศึกษาแนวทางในการร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา โดยเบื้องต้นคณะผู้วิจัยได้ทำการสำรวจจากเอกสารและการสำรวจจากแหล่งที่ตั้งของการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัย รวมทั้งการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา เป็นการนำข้อมูลพื้นฐานทั้งหมดที่ประมวลได้จากขั้นตอนที่ 1 มาพิจารณาเพื่อร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา โดยกำหนดหลักการและเหตุผล เป้าหมาย กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการประเมินผล เมื่อร่างสำเร็จให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

เครื่องเมื่อ ปรับแก้ตามความเหมาะสม แล้วลงพื้นที่ที่กำหนดไว้ ทำการสัมภาษณ์ และปรับแก้ และทำการสนทนากลุ่มย่อยตามเหมาะสมกับสถานการณ์

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา โดยแบบประเมินองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ประกอบด้วยหลักการและเหตุผล เป้าหมาย กระบวนการ และการประเมินผลรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา และการประเมินภาพรวมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา พิจารณาถึงความถูกต้องตามหลักการทั่วไป ความเป็นประโยชน์ ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ที่จะนำรูปแบบ ไปใช้ให้สำเร็จ โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน และการพิจารณา รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา สรุปลงการศึกษาได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สภาพการณ์จัดการเรียนรู้ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน คือ 1) ด้านหลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามการขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาประเทศ บางหลักสูตรยังใช้ไม่ถึง 2 ปีการศึกษา ก็ต้องปรับเปลี่ยนทำให้เกิดกระบวนการในการปรับตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการเปรียบเทียบและปรับตัวตามนโยบายได้ค่อนข้างยาก เพราะรัฐบาลมีนโยบายลงมาจะมุ่งเน้นการทำหลักสูตรแบบนี้ 2) ตัวผู้เรียนตั้งใจเข้ามาศึกษา ไม่มีทักษะด้านภาษาบาลี ต้องมีการจัดให้มีการเรียนเพิ่มเติมเพื่อปรับฐานให้เกิดความเข้าใจในการเข้าใจพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา

2.1 ผลการกำหนดหลักการและเหตุผลรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ที่ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อความรู้ ความเข้าใจ นำไปสู่การออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบของการศึกษาในระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพราะพระพุทธศาสนาสามารถเข้าถึงได้ด้วยการปฏิบัติซึ่งต้องอาศัย ปริยัติ ก่อน โดยมีผลคือปฏิบัติ

2.2 ผลการกำหนดเป้าหมายรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษาพบว่า เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษา ได้ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ในการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องและเหมาะสมแก่ผู้เรียนรู้ ทั้งการศึกษาในระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ในการบูรณาการของตนเองได้

2.3 ผลการกำหนดกระบวนการเรียนรู้ พบว่า การศึกษาในระบบและการศึกษาที่สามารถบูรณาการการจัดการเรียนรู้ในระบบการศึกษาของสถานศึกษาในท้องถิ่นด้วยรูปแบบ หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น มีความเหมาะสม ในกระบวนการเรียนรู้พระพุทธศาสนา รูปแบบที่สามารถสร้างจากการพัฒนาคือ

รูปแบบที่ 1 รูปแบบตามโครงสร้างการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา มีองค์ประกอบคือ

1. โครงสร้างของหลักสูตร ประกอบด้วย ตัวหลักสูตร การบริหารหลักสูตรโดยผู้บริหารและคณาจารย์ ประจำหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร การจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนผู้สอน การวัดประเมินผลตามหลักสูตร

รูปแบบที่ 2 รูปแบบสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มการวิจัย

มืองค์ประกอบคือ การเรียนรู้พระพุทธศาสนาควรจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา โดยเน้น ศีล สมาธิ ปัญญา การพัฒนาระเบียบวินัยเป็นขั้นแรก เพื่อพัฒนานักศึกษาให้เข้าใจระเบียบกฎเกณฑ์ ฝึกอบรมสมาธิ เพื่อพัฒนาให้เป็นผู้ที่ตั้งใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ด้วยความเข้าใจไม่หลงลืมในการจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาปัญญาเพื่อให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในชีวิตส่วนตัว ทั้งด้านการเรียนรู้ในองค์กร สถาบัน โดยมืองค์ประกอบคือความเคารพ ที่เรียกว่าความเคารพคุณธรรมด้านนี้ของผู้เรียนรู้ไม่ปรากฏชัด

รูปแบบที่ 3 รูปแบบที่พัฒนาขึ้นเพื่อรองรับการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในอนาคต นอกจากการจัดการเรียนรู้ตามความต้องการของประเทศ การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร มาตรฐานระดับอุดมศึกษา การจัดกิจกรรมเพิ่มเติมสมรรถนะเฉพาะครูพระพุทธศาสนา สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 องค์ประกอบการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา

ปัจจัยนำเข้า	กระบวนการเรียนรู้	ผลลัพธ์	นำไปใช้ได้จริง
โครงสร้างของหลักสูตร ประกอบด้วย ตัวหลักสูตร การบริหารหลักสูตรโดยผู้บริหารและคณาจารย์ประจำหลักสูตร	การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร การจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนผู้สอน	การวัดประเมินผลตามหลักสูตร	นักศึกษาจบออกไปสอบบรรจุ/สอนได้จริงจากประสบการณ์ที่ได้ฝึกฝนพัฒนา ทั้งด้านการเรียน การสอนและกิจกรรม เสริมความรู้

จากตารางประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการเรียนรู้ ผลลัพธ์ และการประยุกต์นำไปใช้ได้จริง

รูปแบบที่ 2 เป็นเจดีย์โมเดล

ภาพที่ 1 เจดีย์โมเดล

ที่มา: ทีมวิจัยถ่ายปีค.ศ. 2019 โครงการเรียนรู้พุทธสถานจากสถานที่จริง นำนักศึกษาเรียนรู้พุทธสถานในอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

จากเจดีย์โมเดล พื้นฐานที่ควรมีคือการศึกษาที่ควรมีความเคารพ พร้อมทั้งการฝึกพัฒนาอายตนะหรือเครื่องมือที่เรามีในตัวเอง ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ ในพระพุทธศาสนาถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีที่สุด ส่วนสมานนั้นเป็นกระบวนการในการฝึกฝนพัฒนาให้สามารถสร้างองค์ความรู้ที่รับจากการเรียนการสอนมาแล้ว ให้สามารถคงตัวอยู่ได้และส่งต่อไว้ได้นาน ปัญหาคือการพัฒนาความไวในการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ ตัดสินใจได้อย่างมีความสมบูรณ์ตัดสินใจแก้ปัญหาได้ในทางโลก และสามารถตัดกิเลสบรรเทาความเมาทำให้กระจำงแจ้งได้ในทางธรรม

รูปแบบที่ 3 เจดีย์โมเดล

ศักยภาพตามศตวรรษที่ 21
คือ 3 R 4 Cทักษะจำเป็นต่อชีวิต

ครูมืออาชีพครูพระพุทธศาสนา
มาตรฐานอุดมศึกษา
มีมาตรฐานวิชาการ คุณธรรม
มีวิชาและพร้อมด้วยจริยธรรม

ภาพที่ 2 เจดีย์โมเดล

ที่มาภาพ: ทีมวิจัยถ่าย ปีค.ศ.2019 โครงการเรียนรู้พุทธสถานจากสถานที่จริง นำนักศึกษาเรียนรู้พุทธสถานในอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

จากโมเดล เจดีย์คู่ หมายถึง เจดีย์แรก คือฐานความรู้ใหญ่ นักศึกษาควรมีมาตรฐานอุดมศึกษา มาตรฐานด้านคุณธรรมจริยธรรม ตามหลักธรรมกัลยาณมิตร 7 ประการ ในทางพระพุทธศาสนาถือเป็นหลักที่สำคัญมากในการจัดการเรียนรู้เพราะการที่ผู้ให้ความรู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นที่พึ่งได้แล้ว สามารถมีตนเป็นที่พึ่งได้ ผู้ที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ด้วยก็สามารถมีความสงบใจ และยินดีที่ได้รับการจัดการเรียนรู้

เจดีย์ที่ 2 เป็นความสามารถเพื่อเป็นอยู่ในโลกยุคเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าไปอย่างไร้พรมแดน เพราะเมื่อเทคโนโลยียิ่งเจริญผู้ที่มีฐานด้านความดีงามเข้มแข็งแล้ว สิ่งที่จะเข้ามาทำจิตใจให้เขวก็ไม่มี สิ่งที่เจริญขึ้นยิ่งทำให้สามารถเรียนรู้เพื่อเป็นเครื่องมือเพื่อการจัดการเรียนรู้ได้ยิ่งขึ้น หรือเป็นอุปกรณ์เพื่อทำให้ชีวิตดีขึ้นอีกทางหนึ่ง

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 3 บูรณาการการศึกษาพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่

บูรณาการการศึกษาพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่

จากการศึกษาวิจัยนี้สิ่งที่เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่คือการบูรณาการหลักในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ปฏิบัติจริงกับชีวิตของนักศึกษาและขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้อย่างจริงจังคือ

จากหลักไตรสิกขา ต้องปูพื้นฐานให้เป็นขั้นตอนตั้งแต่การจัดระเบียบ วางกฎการเรียนรู้เพื่อฝึกพัฒนา นักศึกษาให้มีระเบียบวินัยในการเรียนรู้ การฝึกฝนให้นักศึกษาพัฒนาตนเองด้วยหลักสมาริมีความตั้งมั่นไม่ หวั่นไหวไปตามกระแส และใช้ปัญญาในการพิจารณาไตรตรองตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีงามอย่างถูกต้องเหมาะสมกับ ชีวิต และการศึกษาต้องบูรณาการหลักการพัฒนาอายตนะ 6 แขนรับรู้ แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญกับโลกยุคปัจจุบันที่ มีการไหลบ่าของสื่อและนวัตกรรมเทคโนโลยี ยังต้องมีหลักที่สำคัญเพื่อพัฒนาตนเองคือทักษะด้านศตวรรษที่ 21 ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตกับหลักพัฒนาจิตใจให้แกร่งด้วยความเคารพในสังฆธรรม การมีกัลยาณมิตร ที่ใช้ ความเอื้อเฟื้อด้วยจิตใจที่เป็นมิตรมาเกื้อกูลต่อการศึกษาอย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา นี้ ได้ ศึกษาครอบคลุมในทุกประเด็นการจัดการเรียนรู้ ทั้งสภาพการจัดการเรียนรู้ ปัญหาอุปสรรคการจัดการเรียนรู้ และรูปแบบที่มีการจัดการเรียนรู้และรูปแบบที่เกิดจากการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าสภาพการจัดการศึกษาเรียนรู้ทั่วไปด้านการจัดการเรียนรู้ ทั้ง 4 มหาวิทยาลัยได้จัดการเรียนรู้ทั้งด้านตัวอาจารย์ผู้สอน อาจารย์พิเศษ สื่อการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา สิ่งแวดล้อมการจัดการเรียนรู้เช่น วัดที่เป็นเครือข่ายในการเรียนรู้พุทธประวัติ เช่น วัดญาณเวศกวัน วัด ปัญญานันทาราม การจัดการเรียนรู้ส่วนบุคคล เช่น สมเด็จพระราชาคณะที่เป็นปราชญ์ ในการเรียนรู้ด้าน

ชีวประวัติ การทำคุณประโยชน์ให้กับประเทศชาติ สังคม เช่น สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) หลวงปู่มั่น ซึ่งท่านเหล่านี้ได้รับการเชิดชูให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก จากผลงานที่เป็นประโยชน์ดังที่ปรากฏต่อสังคม เป็นต้น การจัดการศึกษาด้านหลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามการขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาประเทศ บางหลักสูตรยังใช้ไม่ถึง 2 ปีการศึกษา ก็ต้องปรับเปลี่ยนทำให้เกิดกระบวนการในการปรับตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการเปรียบเทียบและปรับตัวตามนโยบายได้ค่อนข้างยาก เพราะรัฐบาลนโยบายลงมาจะมุ่งเน้นการทำหลักสูตร -ตัวผู้สอนมีการปรับตัวตามนโยบายของมหาวิทยาลัย ซึ่งได้รับมาจากการขับเคลื่อนนโยบายของชาติ ทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน เช่น นโยบายการทำผลงานเข้าสู่ตำแหน่งวิชาการ ผู้สอนขาดความมั่นใจในสายวิชาชีพที่ตนเองตั้งใจทำงาน เลยต้องใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอนไปเพื่อพัฒนาตนเองเข้าสู่ตำแหน่งวิชาการ -ตัวผู้เรียนตั้งใจเข้ามาศึกษาในสาขาวิชาพระพุทธศาสนา แต่ยังคาบเกี่ยวกับสาขาสังคมศึกษา ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในสถานภาพว่า จะสามารถเข้าสอบในสาขาสังคมได้หรือไม่ ทั้งที่หลักสูตรได้รับการรับรองจากสกอ. มีความสอดคล้องกับบรรณพล อนันตวรสกุล (Anantavorasakul, 2012) กล่าวว่า 1. สภาพการเรียนการสอน พบว่าครูส่วนใหญ่สมัครใจสอน มีความพึงพอใจและภูมิใจที่ได้รับเลือกให้สอนวิชาพระพุทธศาสนา มีการส่งครูเข้าร่วมสัมมนา และรับการอบรม มีการเตรียมเอกสารประกอบการใช้หลักสูตร นักเรียนส่วนใหญ่ไม่กระตือรือร้นในการเรียน นักเรียนมีทักษะการคิดแก้ปัญหาและได้นำมาใช้ในการเรียน แต่ขาดการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นการพัฒนาเจตคติและค่านิยม วิธีสอนส่วนใหญ่ที่ครูใช้ได้แก่การอธิบาย ครูเป็นผู้ผลิตสื่อการเรียนการสอนด้วยตนเอง และนำมาใช้ประมาณ 10-20 คาบต่อภาคการศึกษา มีการวัดและประเมินผลโดยเน้นจุดประสงค์การเรียนรู้ด้านความรู้ความเข้าใจ วิธีการวัดและประเมินผลที่ครูส่วนใหญ่ใช้คือ การสอบ โดยใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นทั้งข้อสอบปรนัย และอัตนัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ปัญหาการเรียนการสอน พบว่ามีปัญหามากในด้านครูผู้สอน ด้านนักเรียน และด้านสื่อการเรียนการสอน ส่วนด้านการใช้หลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล เป็นปัญหาน้อยด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ทั้งคณาจารย์และนักศึกษา ไม่พบสภาพปัญหา เพราะกระบวนการในการคั่นนักศึกษาเข้ามาศึกษาทำให้มีนักศึกษาที่พร้อมจะเรียนในสาขาพระพุทธศาสนาแบบปกติ -การวัดการประเมินผลยังเป็นรูปแบบ การจัดการวัดการประเมินโดยการสอบวัดความรู้ ทั้งแบบปรนัยและอัตนัย - ด้านตัวนักศึกษา พบสภาพปัญหาการไม่มีพื้นฐานด้านพระพุทธศาสนา เช่น ภาษาบาลี ต้องมีการจัดให้มีการเรียนเพิ่มเติมเพื่อปรับฐานให้เกิดความเข้าใจในการเข้าใจพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับบรรณพล อนันตวรสกุล (Anantavorasakul, 1996) พบว่านักเรียนส่วนใหญ่ไม่กระตือรือร้นในการเรียน นักเรียนมีทักษะการคิดแก้ปัญหาและได้นำมาใช้ในการเรียน แต่ขาดการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 รูปแบบการพัฒนาการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา ได้พัฒนารูปแบบมี 3 รูปแบบคือ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์และการประยุกต์ใช้จริง รูปแบบที่ 2 เจดีย์โมเดล เป็นการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา และเจดีย์โมเดลเน้นทักษะในศตวรรษที่ 21 พร้อมความรู้ที่เหมาะสมและความประพฤติที่ดีงาม สอดคล้องกับพุทธรัตน์ ปราบนอก (Prabnok, 2012) และ

กิตติคม คาวีรัตน์ (kaveerat, 2010) กล่าวว่าผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนาได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ (KAECPAR Model) ประกอบด้วยหลักการ คือ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ วัตถุประสงค์ คือ เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ขั้นตอนของรูปแบบ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การให้ความรู้และการสร้างความตระหนัก (Knowledge and Awareness: KA) ขั้นที่ 2 การสร้างเสริมความรู้ (Enhancement: E) ขั้นที่ 3 การสร้างผลงาน (Construction: C) ขั้นที่ 4 การนำเสนอผลงาน (Presentation: P) และขั้นที่ 5 การประเมินผลการเรียนรู้และการสะท้อนกลับ (Assessment and Reflection : AR) ในทุกขั้นตอนมีการดำเนินการขั้นตอนย่อย คือ ขั้นเตรียมการ (Preparing: P) ขั้นปฏิบัติ (Doing :D) ขั้นสรุป (Summarizing: S) โดยมีเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ ประกอบด้วย หลักการตอบสนอง ระบบสังคม และระบบสนับสนุน ผลการประเมินการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ พบว่าความรู้การสร้างเสริมสุขภาวะหลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ พฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาวะหลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ การใช้ทักษะกระบวนการหลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ การใช้ทักษะมนุษยสัมพันธ์หลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ เจตคติการสร้างเสริมสุขภาวะหลังการใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบ ความรับผิดชอบของนักศึกษาหลังการใช้รูปแบบนักศึกษามีความรับผิดชอบอยู่ในระดับดีมาก ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของอาจารย์อยู่ในระดับมากที่สุด ชลิดา ทรงประสิทธิ์ และ กฤษมนันต์ วัฒนานรงค์ (Songprasit, and wattananarong, 2015) วิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการเรียนรู้เพื่องานศิลปนิพนธ์ ของนักศึกษาศิลปกรรม สาขาวิชาศิลปการถ่ายภาพ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่องานศิลปนิพนธ์ของนักศึกษาศิลปกรรม สาขาวิชาศิลปกรรม การถ่ายภาพ และเพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ “IMPACT ART MODEL” ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ได้รับการประเมิน จากผู้เชี่ยวชาญในระดับมากที่สุด ทั้งในรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบ การเรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนรู้ พบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลอง หลังเรียนสูงกว่าก่อนการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ผู้เรียนมีความพึงพอใจระดับมาก

สรุป

รูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในสถาบันอุดมศึกษา มีปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการปรับตัวของระบบมหาวิทยาลัย และการขาดพื้นฐานด้านภาษาบาลีของนักศึกษาที่ไม่มีพื้นฐานเพื่อใช้ในการศึกษาคำสอนตามพระไตรปิฎก ส่วนสภาพการณ์ด้านอื่นๆ ไม่พบปัญหาและอุปสรรค สภาพการณ์ในการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเป็นไปตามระบบมาตรฐานกระทรวงศึกษาและมาตรฐานอุดมศึกษา ด้านรูปแบบการจัดการเรียนรู้มีองค์ประกอบตามรูปแบบปัจจัยนำเข้า กระบวนการเรียนรู้ ผลลัพธ์ การนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงรูปแบบตามหลักไตรสิกขา เพราะหลักการจัดการเรียนรู้ต้องอาศัยระเบียบหรือศีลเป็นฐาน ความตั้งมั่น สมาธิ และการวิเคราะห้สังเคราะห์ด้วยปัญญา เป็นหลักตัดสิน และรูปแบบการจัดการเรียนรู้ต้องประกอบไปด้วยตัว

ผู้เรียนที่ต้องขยันศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองด้วยหลักการสร้างวิชา คือความรู้และต้องมีจรรยาบรรณคือความประพฤติที่เหมาะสม มีอาจารย์ข้อปฏิบัติตามหลักกัลยาณมิตรธรรมหลักคารวตา จึงจะจัดเป็นการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาได้อย่างสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรมีการจัดการเรียนรู้เน้นประสบการณ์ให้มากขึ้น โดยจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับช่วงวัย เพราะพระพุทธศาสนาจะสามารถเข้าถึงได้ด้วยการปฏิบัติเท่านั้น

ในการนี้ทีมผู้วิจัยได้ปรับการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครโดยการบูรณาการกับศาสตร์ที่ทันสมัย เช่นการใช้เทคโนโลยีแอปพลิเคชันต่างๆ Zoom google classroom ให้มีความหลากหลาย

1.2 ควรให้ความสำคัญ การวิจัยและพัฒนา แผนงาน โครงการและกิจกรรมที่เหมาะสม อย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมด้านการปฏิบัติควรเชิญผู้เชี่ยวชาญที่มีชื่อเสียงมาร่วมทำ และมีตัวแบบที่ดีงาม ในส่วนมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครได้บูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนพระพุทธศาสนาจากสถานที่จริงโดยนำนักศึกษาเข้าอบรม และร่วมกิจกรรมในวัดสุวรรณภูมิ เชิญผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ร่วมบรรยาย และจัดกิจกรรมออกค่ายตามโรงเรียนในเขตบริการการศึกษา เช่น โรงเรียนเขาตะแคง

1.3 มหาวิทยาลัยควรร่วมมือกับองค์กรภายในและภายนอกร่วมทำกิจกรรม ที่ส่งเสริมสนับสนุน มนุษยธรรม บทบาทด้านพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น มีการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ สามารถเป็นแบบอย่าง และบูรณาการจัดการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับรายหลักสูตรอื่นได้ง่าย มีการบูรณาการให้นักศึกษาได้เข้าร่วม กิจกรรมกับการจัดการศึกษาทั่วไป การเข้าร่วมกิจกรรมของมหาวิทยาลัย

1.4 ควรมีการพัฒนาเครือข่ายให้ประชาสัมพันธ์ประสบการณ์ แนวปฏิบัติที่เหมาะสมและถูกต้อง เพื่อเป็นชาวพุทธที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แล้ว จากการวิจัยนี้มีการสร้างเครือข่ายร่วมกันและร่วมกับมหาวิทยาลัยบูรพา เป็นเครือข่ายวิศวกรสังคมขึ้นอีกด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยการประเมินการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ในสาขาวิชาอื่นๆ

2.2 ควรทำการศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างเครือข่ายในต่างประเทศ

2.3 ควรศึกษาการนำแนวพระราชดำริปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แล้วนำมาบูรณาการในการจัดการจัดการเรียนรู้กับการดำเนินชีวิตในสถาบันอุดมศึกษาให้ได้ผลจริง

References

Anantaworasakul, A. (1996). *Conditions and problems of teaching Buddhism in secondary schools*. Bangkok: Chulalongkorn University.

- Anantaworasakul, A. (2012). *Environmental Studies Report for Sustainable Development of Thailand 2009-2010*. Bangkok: Ministry of Natural Resources and Environment.
- Buddhadāsa Bhikkhu. (2010). *Dhammapatimok, lem 1 Chut Thammakhot 31, Chaiya, 1975*. (3rd ed.). Bangkok: Amarin Publishing.
- Songprasit, C., & Wattananarong, K. (2015). Development of a learning model for art writing of fine arts students Photographic Arts. *Journal of Industrial Education*, 6(1), 53-61.
- Kaweerat, K. (2010). *Development of experiential learning models to enhance the well being for students*. Rajabhat University. Doctoral thesis. Bangkok: Silpakorn University.
- Mahamakut Buddhist University. (1998). *Graduation Ceremony, Bachelor of Science, Class 44*. Mahamakut Buddhist University, 1998. 11. Mahamakut Buddhist University.
- Pengchan, P. (2001). *India: From Buddhism's Birth to Colonial Liberation*. Retrieved September 6, 2019 from <http://www.midnightuniv.org/midnight2000./html>>.
- Prapnok, P. (2012). *The status of Buddhism learning and teaching in Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University*. Humanities and Social Sciences, 29(3), 107-123.
- Phrakhru Wisutthananthakhun (Surasak Wisutthajaro). (2015). *Temple Management for Security Buddhism*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phra Dharmakosajarn (Prayoon Dhamachitto). (2010). *Methods of Integrating Buddhism and Modern Science*. Retrieved October 15, 2019, from <http://www.mcu.ac.th/article>.
- Thadkaew, W. (2013). *Thai Post Newspaper* Retrieved October 20, 2019, from <http://www.woratanat@posttoday.com>.